

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки

Міждисциплінарна **КУРСОВА РОБОТА**

на тему: «Аналіз собівартості сільськогосподарської продукції:
рослинництва та тваринництва, напрями її зниження»

Студента (ки) 4 курсу ЕП 1401ст
групи _____
напряму підготовки _____
спеціальності Економіка підприємства
Коротич Ю.М
(прізвище та ініціали)

Керівник _____

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Суми - 2016рік

Зміст

	Стор.
Вступ	3
1. Теоретико-методичні основи формування та обчислення собівартості продукції аграрного підприємства	5
1.1 Сутність, складові та фактори формування собівартості сільськогосподарської продукції	5
1.2 Методики обчислення собівартості продукції та нормативно-правове врегулювання особливостей калькулювання в аграрному виробництві	13
2. Аналіз собівартості основних видів продукції аграрному підприємстві	16
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства	16
2.2 Склад та динаміка собівартості основних видів продукції	23
2.3 Аналіз впливу факторів на собівартість виробництва основних видів продукції	29
3. Обґрунтування напрямів зниження собівартості продукції аграрного підприємства	37
3.1 Раціональне використання ресурсів як фактор економії витрат	37
3.2 Оцінка реалізації організаційно-управлінських резервів економії витрат	42
Висновки і пропозиції	46
Список літературних джерел	49
Додатки	

Вступ

Сільське господарство - одна з основних сфер матеріального виробництва, яка забезпечує населення продуктами харчування, а промисловість - сировиною. Саме тут люди займаються вирощуванням сільськогосподарських культур, розведенням тварин.

Ця життєво необхідна галузь є основою АПК країни. За її рахунок і забезпечується 75% попиту населення на товари народного споживання. Сільське господарство тісно пов'язано з іншими галузями. Досить сказати, що близько 1/3 частина коштів, що йде на створення сільськогосподарської продукції витрачається на матеріально - технічні засоби промисловості (машини, обладнання, запасні частини, добрива), близько 30 галузей промисловості працює безпосередньо на сільськогосподарській сировині і вдвоє більше - на напівфабрикати сільськогосподарського походження.

Сільське господарство значною мірою впливає на добробут народу. На сучасному етапі розвитку суспільства, коли відбуваються докорінні зміни в усій країні, дуже важливо організувати сільське господарство так, щоб воно було спроможне не тільки вирощувати продовольчу продукцію, а й стати важливою складовою системою експорту України.

Основною метою сільського господарства є збереження сталості та подальшого збільшення виробництва продукції при постійному зменшенні трудових матеріальних та грошових ресурсів на її виробництво, всебічне підвищення його ефективності в землеробстві і тваринництві, для задоволення потреб населення в продуктах, передбачених норм споживання, і промисловості в сировині, створення необхідних резервів сільськогосподарської продукції.

Перехід до нових форм господарювання на основі ринкових відносин, загострює проблему підвищення економічної ефективності виробництва. Для виробників сільськогосподарської продукції важливо знати не тільки її обсяг, а й скільки витрачено матеріальних засобів і праці, яка собівартість цієї

продукції, на скільки ефективна та чи інша галузь виробництва. Тому серед економічних показників ефективності велике значення має собівартість виробництва продукції. Рівень собівартості продукції, яка відображає фактичні витрати виробництва, деяким чином впливає на ціноутворення виробленої продукції.

Собівартість продукції є ніби середньою ланкою між процесом виробництва і реалізації продукції, тобто вона відноситься до основних економічних показників роботи підприємства. Якщо собівартість знижується, то на підприємстві є можливість за рахунок одержаної виручки відшкодувати витрати і забезпечити розширене виробництво, тому необхідно постійно аналізувати рівень собівартості продукції на підприємстві. За допомогою порівняльного аналізу в динаміці за кілька років можна встановити тенденцію зміни собівартості до підвищення чи зниження. За допомогою чіткого обліку можна виявити та узагальнити резерви зниження собівартості в господарстві.

Слід зазначити, що проблемою зниження витрат на виробництво та собівартості сільськогосподарської продукції займалися такі вчені, як: Савицька Г. В., Бутинець Ф. Ф., Мних Є. В., Цалко Ю. С., Ісай О. В., Поліщук В. М., Лобастов І. В., Мороз А. І., Савин В. П., а також інші вчені.

Метою написання курсової роботи є дослідження собівартості продукції як показника виробничо-господарської діяльності підприємства, а також розробка пропозицій щодо зниження витрат за сучасних умов господарювання на прикладі сільськогосподарського підприємства.

Об'єктом є ПАТ «Племзавод «Михайлівка»» Лебединського району Сумської області, за період з 2012 по 2014 роки.

Основна задача дослідження – проведення аналізу собівартості продукції рослинництва та пошук шляхів її зниження.

В роботі використана методика розрахунків основних економічних показників і їх аналізу та факторного аналізу. Були також використані методи дослідження: діалектичний, розрахунково-конструктивний і монографічний.

Основними джерелами використаної інформації слугували спеціалізовані форми виробничих та фінансових звітів ПАТ «Племзавод «Михайлівка»» Лебединського району, наукова література, періодичні видання та лекційно-практичний матеріал з навчально-методичного комплексу Сумського НАУ.

1. Теоретико-методичні основи формування та обчислення собівартості продукції аграрного підприємства

1.1. Сутність, складові та фактори формування собівартості сільськогосподарської продукції

Собівартість як економічна категорія являє собою відокремлену частину вартості. Основу цієї категорії становить вартість спожитих засобів виробництва і вартість необхідного продукту. В конкретному економічному розумінні собівартість - це грошовий вираз витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції (робіт, продукції).

У процесі виробництва продукту частина його вартості є основою відшкодування спожитих засобів виробництва і створення засобів існування його працівників. Для вартості і собівартості спільним є те, що вони втілюють витрати виробництва. При цьому вартість характеризує витрати суспільства, а собівартість - витрати конкретних підприємств на виробництво продукції. Собівартість продукції становить лише частину вартості, оскільки не включає витрат, які втілюються і реалізується у вартості додаткового продукту.

Отже, собівартість є одним з найважливіших показників господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, оскільки показує, у що саме обходиться господарству виробництво відповідного типу продукції і наскільки економічно вигідним воно є в конкретних природно - кліматичних умовах господарювання [7, с. 195].

Показник собівартості дає можливість глибоко аналізувати економічний стан підприємства і виявляти резерви підвищення ефективності виробництва. За інших однакових умов підприємство тим більше одержуватиме прибутку, чим нижча її собівартість на одиницю продукції, і навпаки. Із зниженням собівартості зростає цінова конкурентноспроможність продукції, а отже, і знецінювання відбувається позицій на товарному ринку. Слід відмітити, що прибутковість підприємства є в оберненій залежності від собівартості. З її зниженням зростає окупність витрат прибутком і створюються сприятливі умови для прискорення темпів розширеного відтворення і підвищення матеріальної зацікавленості працівників. Показник собівартості є важливим інструментом для розробки рекомендацій з удосконалення розміщення сільськогосподарського виробництва по природних зонах України, а також для визначення розвитку підприємства щодо вибору ним найбільш ефективних галузей [22, с.3].

У сільськогосподарському виробництві розрізняють кілька видів собівартості.

Індивідуальна собівартість визначається на кожному підприємстві по окремих видах продукції. Її рівень залежить від місцевих агрономічних, зоотехнічних, технічних, організаційно - економічних і природних умов.

Суспільна собівартість розраховується за сукупністю підприємств і відображає середні витрати на виробництво продукції. Розрізняють такі її форми, як середньо галузева (розраховується по країні в цілому в розрізі кожного виду продукції), середньо зональна і зведена. Остання визначається відповідно до адміністративно-територіального принципу: по району, по області.

За економічним змістом і видами витрат, що включаються у собівартість продукції, розрізняють виробничу і повну собівартість. Виробничу собівартість формують витрати, що пов'язані з виробництвом і доробкою продукції, її транспортування до франко-місця зберігання. Цей вид собівартості визначаються не лише по господарству, а і по окремих

госпрозрахункових підрозділах, що особливе велике значення на умовах їхньої роботи на принципах комерційного розрахунку. В повну або комерційну собівартість включають виробничу собівартість і витрати підприємства на реалізацію продукції.

Залежно від поставленої мети і строків визначення собівартості продукції розрізняють планову, фактичну, очікувану собівартість.

Планову собівартість визначають до початку планового періоду. Вона має велике значення у режимі економії і організації дійового контролю за використанням коштів, за господарською діяльністю підприємств і їх виробничих підрозділів планового періоду.

Фактична собівартість визначається за результатами господарської діяльності в кінці звітного періоду на основі фактичних витрат і обсягу одержаної продукції. Вона дає змогу визначити прибуток підприємства і економічну ефективність виробництва кожного виду продукції (робіт, послуг), з'ясувати причини низької доходності або збитковості окремих галузей, виявити резерви скорочення витрат на одиницю продукції.

Різновидом планової собівартості є провізорна або очікувана собівартість. Вона визначається станом на 1 жовтня звітного року на основі фактичних витрат і виходу продукції за три квартали та очікуваних показників за четвертий квартал.

Кожний із видів собівартості має самостійне значення при вивченні економіки сільськогосподарських підприємств. Собівартість як економічний показник використовується для визначення прибутку господарства від реалізації продукції, обчислення рентабельності її виробництва, встановлення закупівельних цін, обґрунтування раціонального розміщення і спеціалізації сільського господарства, аналізу госпрозрахункових відносин і вивчення господарської діяльності [2, с. 180; 11, с. 3].

Собівартість є одним з найважливіших показників, який характеризує виробничу та господарську діяльність сільськогосподарських підприємств. У ньому узагальнено відображається рівень ведення господарства,

використання його виробничих ресурсів та інші фактори. Зниження собівартості свідчить про підвищення ефективності виробництва і має велике народногосподарське значення. Це основний шлях зміцнення економіки і важлива передумова матеріального добробуту працівників сільського господарства [25, с.4].

У процесі господарської діяльності аграрні підприємства несуть різні витрати. Проте не всі вони включаються у собівартість продукції. З метою забезпечення єдиних методологічних засад формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття у фінансовій звітності, а також дотримання однакових підходів до визначення складу витрат і віднесення їх на собівартість продукції в 2000 р. прийнято Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», в якому названі питання знайшли своє відображення і врегулювання. В загальноекономічному розумінні витрати звітного періоду, згідно з вказаним стандартом, визнаються або як зменшення активів, або як збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені.

Витрати, які несуть підприємства в процесі здійснення всіх видів своєї діяльності, є надзвичайно різноманітними. За характером виникнення і функціональним призначенням усі витрати можна поділити на такі групи:

- операційні витрати, що виникають в процесі операційної діяльності підприємства;
- фінансові витрати;
- витрати, що виникають в процесі звичайної діяльності і не є операційними та фінансовими;
- надзвичайні витрати.

Склад операційних витрат є також різноманітним, тому не всі вони включаються до виробничої собівартості продукції. До прямих матеріальних витрат включають вартість тих матеріальних ресурсів, які можуть бути

безпосередньо віднесені До конкретного об'єкта витрат (продукції, робіт, послуг або виду Діяльності підприємства). У промисловості — це сировина й основні матеріали, що утворюють основу виробленої продукції, купівельні напівфабрикати, допоміжні матеріали тощо. В сільськогосподарському виробництві — це вартість насіння, кормів, добрив, отрутохімікатів, пального тощо.

До складу прямих витрат на оплату праці включають заробітну плату та інші виплати працівникам, безпосередньо зайнятим на виробництві продукції (виконанні робіт, наданні послуг), які можуть бути прямо віднесені до конкретного об'єкта витрат.

До інших прямих витрат відносять усі інші витрати, що можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат. Найбільш важливими серед них у сільськогосподарському виробництві є орендна плата за майно і за земельні ділянки, амортизація основних засобів, відрахування на соціальні заходи.

Загальновиробничі витрати охоплюють досить широке коло витрат, зокрема витрати на управління виробництвом (оплата праці апарату управління цехами, бригадами, фермами, дільницями, відрахування на соціальні заходи і медичне страхування вказаного апарату, витрати на службові відрядження персоналу цехів, бригад тощо), амортизацію основних засобів загальновиробничого призначення, орендну плату за основні засоби та інші необоротні активи зазначеного призначення, витрати на вдосконалення технології й організації виробництва, витрати на опалення, освітлення, водопостачання та інше утримання виробничих приміщень і деякі інші витрати. Загальновиробничі витрати між окремими об'єктами витрат розподіляються пропорційно до суми прямих витрат (без витрат основних матеріалів: кормів, насіння, сировини).

Адміністративні витрати — це такі загальногосподарські витрати, які спрямовані на управління підприємством в цілому та його обслуговування. Вони займають досить велику питому вагу серед операційних витрат, що не

включаються до виробничої собівартості продукції. До складу адміністративних витрат відносять витрати на утримання апарату управління підприємством та іншого загальногосподарського персоналу; загальнокорпоративні витрати; витрати на утримання основних засобів, нематеріальних активів загальногосподарського використання; оплату юридичних, аудиторських та інших послуг; витрати на зв'язок, на відрядження апарату управління підприємством; витрати на врегулювання спорів у судових органах і деякі інші витрати [26, с.13-15].

В умовах ринкової економіки ці витрати набувають особливого значення через дію відомого ринкового принципу: головне - не виробити товар, а його продати. Тому сума цих витрат тепер формується за рахунок не лише традиційних витрат, таких як наприклад, витрати на пакування і затарювання готової продукції, на її транспортування, перевалку і страхування, на утримання основних засобів, пов'язаних з реалізацією товару, а й витрат, що відіграють велику роль у просуванні готової продукції на ринок.

До інших операційних витрат, що не включаються у виробничу собівартість продукції, відносять суми безнадійної дебіторської заборгованості, втрати від операційної курсової різниці (зміни курсу валюти за операціями, активами і зобов'язаннями, пов'язаними з операційною діяльністю підприємства); втрати від знецінення запасів; визнані штрафи, пеня, неустойка; витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення, собівартість реалізованих виробничих запасів і деякі інші витрати.

Для свого нормального функціонування підприємства вдаються до залучення позикового капіталу. В зв'язку з цим у них виникають так звані фінансові витрати. До них належать, насамперед, витрати на виплату процентів за користування кредитами і процентів за випущені облігації та витрати за фінансовою орендою. Фінансові витрати беруться до уваги при

визначенні прибутку підприємства від звичайної діяльності до оподаткування. При цьому на їх суму зменшується операційний прибуток.

Багатогранність діяльності багатьох підприємств спонукає їх до понесення таких витрат від звичайної діяльності, які не пов'язані безпосередньо з виробництвом і реалізацією продукції і які водночас не є фінансовими. До таких інших витрат відносять собівартість реалізованих фінансових інвестицій, необоротних активів за їх залишковою вартістю та реалізованих майнових комплексів. Від таких операцій реалізації підприємство може отримати прибуток, якщо ціна продажу буде вищою за собівартість цих активів, або ж збиток — за зворотного співвідношення ціни і собівартості. До складу інших витрат відносять також втрати від переоцінки курсових різниць, суми уцінки необоротних активів і фінансових інвестицій та деякі інші витрати звичайної діяльності.

Надзвичайні витрати виникають у результаті появи надзвичайних подій, які відрізняються від звичайної діяльності і не очікується, що вони повторюватимуться періодично або в кожному наступному періоді. Ці витрати враховуються при визначенні чистого прибутку і включаються до фінансової звітності за вирахуванням суми, на яку зменшується податок на прибуток від діяльності підприємства внаслідок збитків від надзвичайних подій.

При визначенні прибутку підприємства беруться до уваги втрати від участі в капіталі. Вони розглядаються як своєрідні витрати, хоч за своїм економічним змістом являють собою збитки від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства [13, с.3; 15, с. 4; 20, с. 2-3].

Незважаючи на велику різноманітність операційних витрат, багато з них характеризуються певною економічною однорідністю. Сукупність економічно однорідних витрат називають елементом витрат. Відповідно до стандарту 16 «Витрати» виділяють такі елементи операційних витрат: матеріальні витрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи; амортизація; інші операційні витрати.

До матеріальних витрат відносять продукцію промислового і сільськогосподарського походження, що використовується аграрними підприємствами в процесі агропромислового виробництва при створенні нових споживних вартостей. Це, насамперед, витрати на насіння, корми, паливно-мастильні матеріали, добрива, отрутохімікати, підстилку, запасні частини, придбання інструменту, пристроїв й інших засобів і предметів праці, на забезпечення працівників спеціальним одягом, взуттям, захисними засобами.

До матеріальних витрат також відносять будівельні матеріали, тару і тарні матеріали, купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, допоміжні та інші матеріали.

Специфічним видом матеріальних витрат є витрати підприємств на оплату робіт і послуг виробничого характеру, які виконуються сторонніми підприємствами та організаціями. Найчастіше аграрні підприємства користуються такими видами послуг сторонніх організацій, як капітальний ремонт тракторів та іншої складної техніки, внесення добрив і отрутохімікатів, культурно-технічні роботи, транспортні послуги щодо перевезення вантажу на території підприємства. Набуває поширення і такий вид послуг, як здійснення окремих технологічних операцій при виробництві відповідних видів сільськогосподарської продукції, контроль за якістю продукції тощо.

У процесі виробництва аграрні підприємства багато коштів витрачають на оплату праці. Найбільша частка припадає на основну і додаткову заробітну плату (включаючи її індексацію) працівників, обчислену за відрядними розцінками, тарифними ставками та посадовими окладами згідно з прийнятими на підприємстві системами оплати праці. В роки економічної кризи значно поширилася натуральна оплата праці. Вона включається в основну оплату в межах, що не перевищують її тарифної частини.

Для підвищення матеріальної заінтересованості працівників на кожному підприємстві (відповідно до чинного законодавства)

встановлюються надбавки і доплати до тарифних ставок і окладів за роботу в нічний час, роботу в шкідливих і важких умовах, за понаднормову роботу та ін. Ці доплати є важливим чинником ефективної організації праці. Такі винагороди, як і оплата за роботу у вихідні та святкові дні і за понаднормову роботу, розглядаються як складові витрат на оплату праці. Потрібно також пам'ятати, що оплата праці працівників соціально-культурних закладів, які перебувають на балансі підприємства, витрати на проведення оздоровчих заходів не включаються в собівартість продукції, а покриваються за рахунок прибутку підприємства.

Значну частку в структурі витрат підприємств займають відрахування на соціальні заходи. Вони здійснюються переважно за встановленими законодавством нормами. До таких витрат включають відрахування на пенсійне забезпечення і на соціальне страхування, страхові внески на випадок безробіття, відрахування на індивідуальне страхування персоналу підприємства та на інші соціальні заходи.

Елемент «Амортизація» формується за рахунок амортизаційних відрахувань основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних активів.

Досить широке коло витрат включається в елемент «Інші операційні витрати». За своїм економічним змістом вони не можуть бути віднесені до жодного з розглянутих елементів витрат, а тому через свою різноманітність об'єднуються в самостійну групу витрат. Це, — наприклад, витрати на послуги зв'язку, на відрядження, плата за розрахунково-касове обслуговування тощо.

Групування витрат за економічними елементами має велике значення для аналізу операційної діяльності підприємства. Якщо розрахувати абсолютну величину кожного елемента цих витрат на одиницю продукції та їх питому вагу в загальних витратах у динаміці і простежити за їх змінами, то можна зробити досить ґрунтовні висновки про ефективність менеджменту на всіх його рівнях [17, с.56; 19, с. 6].

1.2. Методики обчислення собівартості продукції та нормативно-правове врегулювання особливостей калькулювання в аграрному виробництві

Собівартість окремих видів сільськогосподарської продукції, одержаної від вирощування відповідних культур (групи культур) і видів (груп) тварин, визначається виходячи з витрат, віднесених на цю групу культур. Фактична собівартість продукції (робіт, послуг) в сільськогосподарських формуваннях розраховується в цілому за рік, крім продукції (робіт, послуг) допоміжних виробництв, фактична собівартість яких розраховується щомісяця. Об'єктами визначення собівартості продукції є конкретні види, якщо наприклад визначити собівартість озимої пшениці, то об'єктами визначення собівартості будуть: зерно, зерновідходи, для цукрового буряка - коренеплоди і т.п [16, с.15].

Відповідно до п. 1.4 Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції сільськогосподарських підприємств [12] метою обліку витрат є документальне, своєчасне, повне і достовірне відображення фактичних витрат на виробництво продукції для забезпечення контролю за використанням матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Загальноприйнятим визначенням обліку витрат є сукупність відповідних дій, що спрямовані на відображення процесів виробництва, споживання та реалізації продукції шляхом кількісного виміру (в натуральних і вартісних показниках) з метою їх групування та аналізу для обчислення собівартості готової продукції.

Сільськогосподарське виробництво характеризується нерівномірним виходом усієї продукції протягом року при рівномірних витратах. Так в окремі періоди часу по різних видах продукції (літній та зимовий) витрати на виробництво більші, а готової продукції оприбутковується менше. Тому по одних видах біологічних активів необхідно щомісяця визначати собівартість

І ц продукції (приріст тварин, молоко тощо), а по інших - витрати на одну голову (приплід). Крім того, деяка готова продукція рослинництва і тваринництва отримується одноразово в період дозрівання рослин і тварин, що висуває жорсткі вимоги до організації обліку виходу продукції, контролю за її збереженням, переробкою та реалізацією. Разом з тим, для сільськогосподарської продукції та біологічних активів характерні різні калькуляційні одиниці, що потребує відповідного формування й розподілу витрат. Тривалість виробничих циклів, що залежать від періоду трансформації біологічних активів, визначає необхідність розмежування витрат за ними, які не збігаються з календарним періодом - витрати попередніх років під врожай поточного року, витрати поточного року під урожай майбутніх років, вихід продукції щоденно, один раз у рік або у встановлені проміжки часу.

Багатогалузевий характер сільськогосподарської діяльності, наявність основних і допоміжних виробництв, біологічних активів, різноманітної продукції та сировини і матеріалів власної переробки зумовлюють таку побудову обліку, за якого витрати повинні обліковуватися за галузями виробництва, а всередині них за групами і видами культур і тварин, допоміжними, промисловими, переробними та іншими видами виробництв.

Підвищення рентабельності та ефективності виробництва вимагає науково обґрунтованої калькуляції фактичної собівартості сільськогосподарської продукції. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” визнає фактичну собівартість одним із основних принципів бухгалтерського обліку і фінансової звітності. Законом наголошується, що пріоритетною є оцінка активів підприємства, виходячи з витрат на її виробництво та придбання. Собівартість окремих видів сільськогосподарської продукції визначають на підставі витрат, віднесених на відповідну культуру (групу культур), вид тварин чи виробництва.

Витрати за окремими культурами і видами тварин складаються як із прямих витрат, що безпосередньо відносять на відповідні культури і види тварин, так і витрат, що розподіляються.

Визначення собівартості продукції (робіт, послуг) аграрних підприємств здійснюють у такій послідовності:

- розподіляють за призначенням витрати на утримання основних засобів на об'єкти планування та обліку витрат;
- обчислюють собівартість продукції (робіт, послуг) допоміжних та підсобних промислових виробництв, які надають послуги основному виробництву;
- розподіляють витрати на зрошення, осушення земель, списують послуги бджільництва із запилювання сільськогосподарських культур;
- розподіляють загальновиробничі витрати;
- визначають загальну суму виробничих витрат за об'єктами планування та обліку;
- обчислюють собівартість продукції рослинництва:
- розподіляють витрати на утримання кормоцехів;
- визначають собівартість продукції тваринництва;
- визначають собівартість живої маси тварин на вирощуванні і відгодівлі;
- визначають собівартість продукції підсобних промислових виробництв з переробки сільськогосподарської продукції.

З метою обґрунтованого визначення і всебічного аналізу собівартості по кожному виду продукції всі операційні витрати групують за статтями. Перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) кожне підприємство встановлює самостійно [6, с. 245; 8, с.125-127].

2.2. Аналіз собівартості основних видів продукції в аграрному підприємстві

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Об'єктом дослідження є ПАТ «Племзавод «Михайлівка»», яке знаходиться в селі Михайлівка Лебединського району Сумської області. Завод спеціалізується на вирощуванні ВРХ, займається виробництвом молока.

Центральна садиба ПАТ «Племзавод «Михайлівка»» знаходиться за адресою: 42218, Сумська область, Лебединський район, с. Михайлівка, вул. Трихліба, 26. Директором є Зеленський Микола Олексійович.

ПАТ «Племзавод «Михайлівка»» є юридичною особою і здійснює свою діяльність на підставі законодавства України та Статуту Підприємства. У Статуті зазначаються найменування підприємства, його місцезнаходження, адреса, предмет і мета діяльності, правовий статус, органи управління, порядок прийняття ними рішень та інші положення, що не суперечать законодавству України.

Район, в якому розташоване досліджуване господарство, належить до північної частини Лівобережного українського лісостепу, який в цілому характеризується помірним кліматом: тепле літо з незначними опадами; зима не дуже холодна з відлигами.

В загальному плані спеціалізація сільського господарства являє собою зосередження виробництва окремих видів продукції чи надання послуг у відповідних територіальних одиницях, окремих підприємствах і їх виробничих підрозділах. Показником спеціалізації є структура товарної продукції. Крім того, вона відображається і в структурі валової продукції, посівних площ, затратах праці по галузях.

Узагальнюючим показником, який характеризує рівень спеціалізації є коефіцієнт спеціалізації. Він розраховується по формулі [1, с. 562]:

$$K_c = \frac{100}{\sum p_i(2i-1)},$$

де: K_c – коефіцієнт спеціалізації;

p_i – питома вага i -того виду продукції, %;

i – порядковий номер i -того виду продукції в ранжируваному ряду, побудованому за спадаючою ознакою.

Для більш повного і точного визначення виробничого напрямку підприємства відобразимо обсяг та структуру товарної продукції (табл. 2.1.)

Таблиця 2.1

Обсяг та структура товарної продукції

Назва галузі та видів продукції	2012р.		2013р.		2014р.		2014р. до 2012р., %
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Зернові та зернобобові	3796,4	22,7	8525,9	36,0	19981,2	58,6	526,3
Соняшник	3018,7	18,0	5614,6	23,7	3589,9	10,5	118,9
Соя	1253,7	7,5	1166,5	4,9	1424,2	4,2	113,6
Ріпак ярий	503,2	3,0	-	-	-	-	-
Ріпак озимий	-	-	1431,0	6,0	962,6	2,8	-
Цукрові буряки	1994,7	11,9	-	-	-	-	-
Інша продукція рослинництва	409,8	2,4	195,8	0,8	214,9	0,6	52,4
Всього по рослинництву	10976,5	65,6	16933,8	71,4	26172,8	76,8	238,4
ВРХ	1014,5	6,1	806,7	3,4	1010,8	3,0	99,6
Свині	143,2	0,9	57,2	0,2	269,0	0,8	187,8
Молоко	3004,6	17,9	4944,4	20,9	5958,0	17,5	198,3
Мед	30,6	0,2	14,2	0,1	14,2	0,04	46,4
Інша продукція тваринництва	1146,7	6,9	670,9	2,8	239,8	0,7	20,9
Всього по тваринництву	5339,6	31,9	6493,4	27,4	7491,8	22,0	140,3

Послуги	422,8	2,5	276,2	1,2	413,6	1,2	97,8
Всього господарству по	16738,9	100,0	23703,4	100,0	34078,2	100,0	203,6

Аналізуючи дані, приведені в таблиці 2.1, можна сказати, що за останні роки найбільшу питому вагу в структурі товарної продукції займали зернові та зернобобові культури, так у 2014 році вони склали 58,6% товарної продукції. Значне місце також посіло виробництво молока (17,5%). В свою чергу, вирощування насіння соняшнику займає 10,5%, а ВРХ - 3,0% в структурі товарної продукції.

Протягом досліджуваного періоду в господарстві спостерігається тенденція до збільшення виробництва зернових і зернобобових (більш ніж в 5 разів), соняшнику (18,9%) та сої (13,6%).

В галузі тваринництва у 2014 році порівняно з 2012 роком збільшилося виробництво молока та вирощування свиней відповідно на 98,3 та 87,8%. Однак спостерігається скорочення вирощування ВРХ за досліджуваний період на 0,4%.

По даним таблиці 2.1 коефіцієнт спеціалізації дорівнює:

$$K_{\text{сп}} = 100 / (58,63 + 52,45 + 52,67 + 29,25 + 26,70 + 31,07 + 15,78 + 11,84 + 11,96 + 11,98 + 0,88) = 0,33\%.$$

Одержаний коефіцієнт свідчить про те, що рівень спеціалізації є середнім, тобто господарство багатогалузеве, але при оптимальному сполученні галузей господарство може бути високорентабельним.

Таким чином ПАТ «Племзавод «Михайлівка»» має зерново-молочний напрямок спеціалізації з розвиненим виробництвом насіння соняшнику.

Необхідно зазначити про позитивну тенденцію до збільшення виробництва продукції більш ніж у 2 рази всього по господарству за останні три роки.

Найбільш важливим фактором і засобом виробництва в сільському господарстві є земля. Тут вона виступає одночасно і як предмет і як знаряддя праці. У процесі впливу на верхній шар землі створюються умови для росту і

розвитку рослин. За допомогою механічних, фізичних, хімічних і біологічних дій людина активно впливає на сільськогосподарські культури як знаряддя праці.

Землекористування сільськогосподарських підприємств характеризується складом земельних угідь та їх структурою. Під складом угідь прийнято розуміти їх групування за характером використання.

Найбільше інтенсивним видом угідь є рілля, щорічно використовувана під посіви сільськогосподарських культур з метою одержання врожаю. Тому її питома вага в загальному земельному фонді господарства є важливим кількісним показником – рівнем розораності сільськогосподарських угідь, що характеризує ефективність використання земель. Рівень освоєння земель визначається питомою вагою площі сільськогосподарських угідь в загальній земельній площі. До інтенсивних видів угідь відносять також площі культурних (поліпшених) природних кормових угідь - косовиць і пасовищ, а також площі під багаторічними насадженнями (сади, ягідники та ін.).

Розглянемо та проаналізуємо склад та структуру земельного фонду досліджуваного підприємства (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Склад та структура земельних угідь племзаводу за 2012-2014рр.

Види угідь	2012р.		2013р.		2014р.		Відхилення (+;-) 2014р. до 2012р., га
	га	%	га	%	га	%	
Всього с.-г. угідь	4530,0	100,0	4530,0	100,0	4529,0	100,0	-1,0
в т. ч. - рілля	3729,0	82,3	3729,0	82,3	3729,0	82,3	0,0
Рівень розораності, %	82,3		82,3		82,3		-

Провівши розрахунки можна зробити висновок про те, що за 3 роки площа земельних угідь скоротилася на 1 га.. Площа ріллі за останні 3 роки не змінилася. Племзавод повністю свою землю не використовує.

З метою забезпечення природоохоронних заходів при експлуатації земельного фонду господарства треба як можна ефективніше використовувати сільськогосподарські угіддя, зберігати при цьому їх природну родючість. Ґрунт – біологічне середовище, при ефективному використанні якого можна без зайвих витрат збільшити виробництво і поліпшити якість зерна, кормів, технічної сировини.

Раціональне використання трудових ресурсів є основою збільшення виробництва сільськогосподарської продукції. Розглянемо рівень використання трудових ресурсів за аналізований період на прикладі приведених даних та розрахованих показників, приведених в таблиці 2.3.

Аналізуючи дані таблиці, можна відмітити, що за досліджуваний період кількість працівників змінювалась - на 2014 рік середньорічна кількість працівників склала 96,2% від показників базового року. Розподіл працівників за галузями відповідає особливостям діяльності підприємства та структурі товарної продукції. Станом на 2014 р. в рослинництві працювало 75 чоловік працюючих, а в тваринництві – 77. Якщо співвідносити з наявною структурою товарної продукції, то доля продукції рослинництва в загальній структурі – 76,8% , а тваринництва – 22,0% (різниця припадає на послуги в сільському господарстві).

Таблиця 2.3

Динаміка чисельності трудових ресурсів та ефективність їх використання

Показники	2012р.	2013р.	2014р.	2014р. в порівнянні з 2012р.	
				%	+;-
Середньорічна чисельність працівників, всього, чол.	158	160	152	96,20	-6
в т. ч. в: - рослинництві	52	85	75	144,23	23
- тваринництві	106	75	77	72,64	-29
Відпрацьовано 1 робітником днів, по господарству, днів	187	233	202	108,02	15
Вироблено валової	20190,3	24710,8	28515,2	141,23	8324,85

продукції – всього, тис. грн.					
в т. ч.: - в рослинництві	11669,35	17355,76	20343,87	174,34	8674,52
-в тваринництві	8520,98	7355,08	8171,31	95,90	-349,67
Вироблено валової продукції на одного працівника, тис. грн.	127,79	154,44	187,60	146,81	59,81
в т. ч.: - в рослинництві	224,41	204,19	271,25	120,87	46,84
- в тваринництві	80,39	98,07	106,12	132,01	25,73

Ефективність використання робочої сили в даному господарстві в 2014 році у порівнянні з 2012 роком значно зросла. Так виробництво валової продукції на одного середньорічного працівника збільшилася на 46,81%. Таке явище спостерігалось за рахунок збільшення обсягу виробленої валової продукції, незважаючи на зниження чисельності працівників.

Важливу роль в економічній діяльності підприємства відіграють стан матеріально-технічної бази, забезпеченість основними фондами та ефективність їх використання. Для розуміння особливостей роботи підприємства доцільно вивчити показники використання основних фондів (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка забезпеченості виробничими фондами та ефективність їх використання

Показники	2012р.	2013р.	2014р.	2014р. в % до 2012р.
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	5586,00	5562,00	5610,50	100,44
Оборотні фонди, тис. грн.	12322,50	14406,50	15208,00	123,42
Валова продукція, тис. грн.	20190,3	24710,8	28515,2	141,23
Площа с.-г. угідь, га	4530,00	4530,00	4529,00	99,98
Працівники зайняті в с. г., чол.	158	160	152	96,20
Фондозабезпеченість, тис. грн.	123,31	122,78	123,88	100,46
Фондоозброєність, тис. грн.	35,35	34,76	36,91	104,40
Фондовіддача	3,61	4,44	5,08	140,62

Фондомісткість	0,28	0,23	0,20	71,12
Коефіцієнт обороту оборотних фондів	1,64	1,72	1,88	114,44
Коефіцієнт закріплення	0,61	0,58	0,53	87,39
Тривалість одного обороту, днів	222,77	212,80	194,67	87,39

Звертає на себе увагу загальна тенденція до збільшення величини середньорічної вартості основних та оборотних фондів. З вказаними змінами пов'язано відчутне збільшення поточних біологічних активів та виробничих запасів.

Важливими показниками ефективності використання основних фондів є фондомісткість та фондівдача, що вказують на ефективне їх використання, адже за нормативними вимогами фондівдача повинна збільшуватися, а фондомісткість – зменшуватися. Коефіцієнт обороту, коефіцієнт закріплення та тривалість одного обороту оборотних коштів в 2014 році також вказують на ефективне їх використання: Коефіцієнт оборотності складає 1,88, що більше одиниці, а тривалість одного обороту не перевищує виробничий період і вкладені кошти своєчасно повертаються із виручки.

Визначимо основні інтегральні показники економічної ефективності діяльності ПАТ «Племзавод «Михайлівка»» (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Основні показники виробничо-фінансової діяльності підприємства

Показники	2012р.	2013р.	2014 р.	2013р. в % до 2010р.
Валова продукція тис. грн.:	20190,3	24710,8	28515,2	141,2
в розрахунку на:				
а) 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	445,7	545,5	629,6	141,3
б) 1 працівника, тис грн.	127,8	154,4	187,6	146,8
Товарна продукція тис. грн.:	16738,9	23703,4	34078,2	203,6
в розрахунку на:				
а) 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	369,5	523,3	752,4	203,6

б) 1 працівника, тис грн.	105,9	148,1	224,2	211,6
Валовий прибуток (+), збиток (-) тис. грн.:	1820,0	341,0	501,0	27,5
в розрахунку на:				
а) 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	40,2	7,5	11,1	27,5
б) 1 працівника, тис грн.	11,5	2,1	3,3	28,6
Чистий прибуток(+), збиток (-) тис. грн.:	238,0	295,0	366,0	153,8
в розрахунку на:				
а) 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	5,3	6,5	8,1	153,8
б) 1 працівника, тис грн.	1,5	1,8	2,4	159,9
Рівень сукупної рентабельності, %	1,31	1,09	0,97	-0,34
Норма прибутку, %	1,33	1,48	1,76	0,4

Виробництво валової продукції в співставних цінах 2010 року на 100 га сільськогосподарських угідь і на 1 середньорічного робітника має зростаючий характер. Це говорить про стабільність виробництва продукції в господарстві. Так в 2014 році в порівнянні з 2012 роком воно підвищилося за цими показниками відповідно на 41,3 та 46,8%.

Вартість товарної продукції зросла, а це значить, що господарство почало виробляти і продавати більше продукції. Тобто крім обсягу реалізації зріс і рівень товарності. Виручка від реалізації зросла за триріччя більш ніж в 2 рази, що й впливає на зростання одержання продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь та одного працівника відповідно в 2,03 та 2,11 разів.

Виробництво товарної продукції на 100 га сільськогосподарських угідь і на 1 середньорічного робітника має виражений зростаючий характер. Це говорить про стабільність виробництва продукції в господарстві. Так в 2014 році в порівнянні з 2012 роком воно збільшилося за цими показниками більш ніж у 2 рази.

В 2014 році підприємство одержало чистого прибутку 366 тис. грн., що на 53,8% більше ніж в 2012 році. Рівень сукупної рентабельності в 2014 році зменшився на 0,3 пункто-процентів порівняно з 2012 роком, що пов'язано із значним зростанням собівартості реалізованої продукції.

В цілому, за результатами дослідження діяльності підприємства можна відмітити загальне покращення фінансово – економічного становища підприємства, при збереженні певної стабільності.

2.2 Склад та динаміка собівартості основних видів продукції

Для розглядання даного підрозділу розкриємо таке поняття як собівартість.

Собівартість – це вартісна оцінка, використаних в процесі виробництва продукції ресурсів, тобто матеріальні затрати, оплата праці та інші затрати. Собівартість виражає величину поточних витрат, які мають некапітальний характер та забезпечують процес простого відтворення. Відрізняють собівартість виробничу та собівартість реалізованої продукції. В даному підрозділі будемо розглядати як виробничу собівартість, так і собівартість реалізованої продукції [23, с. 28]. Проведемо аналіз динаміки виробничої собівартості одиниці продукції (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка виробничої собівартості 1 ц основних видів продукції
за 2012-2014 роки, грн.

Види продукції	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Відхилення (+, -)	
				+, -	%
Зернові та зернобобові	120,0	115,0	167,8	47,9	139,9
Соняшник	164,0	218,1	337,3	173,3	205,6
Соя	178,6	184,2	187,5	8,8	105,0
ВРХ	2798,8	3269,9	3860,0	1061,2	137,9
Свині	3457,6	3798,0	5880,4	2422,7	170,1
Молоко	303,0	305,6	325,6	22,6	107,4

За досліджуваний період з 2012 по 2014 роки обсяг собівартості продукції рослинництва постійно зростає. Це все в першу чергу залежить від витрат на вирощування та врожайності даних культур: чим менше витрат та більша врожайність, тим менше собівартість і навпаки. Так, в 2014 році на вирощування зернових та зернобобових культур було витрачено 167,8 грн./ц, що на 39,9% більше в порівнянні з 2012 роком. Щодо продукції тваринництва, то собівартість 1 ц вирощування ВРХ та свиней за три роки зросла відповідно на 37,92 та 70,07. Необхідно зазначити, що собівартість виробництва 1 ц молока протягом досліджуваного періоду зросла лише на 22,6 грн./ц або на 7,4 %.

Проведемо аналіз собівартості одиниці продукції виходячи із зміни витрат в цілому по галузі, при цьому використаємо спосіб перерахунку даних, тобто фактичний обсяг валового виробництва різних видів продукції перерахуємо по собівартості попередніх років (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Собівартість продукції способом перерахунку даних

Вид продукції	Отримано продукції в 2014 р. ц	Продукція 2014 р. по собівартості						2014 р. у % до 2012 р.
		2012 р.		2013 р.		2014 р.		
		1 ц, грн.	Всього, тис. грн	1 ц, грн.	Всього, тис. грн	1 ц, грн.	Всього, тис. грн	
Зернові та зернобобові	142298,0	120,0	17070,5	115,0	16361,6	167,8	23884,3	139,9
Соняшник	12331,0	164,0	2022,5	218,1	2688,9	337,3	2530,9	125,4
Соя	2407,0	178,6	429,9	184,2	443,3	187,5	451,2	105,0
Всього по рослинництву	*	*	19522,9	*	19493,8	*	28494,4	146,0
Економія (перевитрати) по рослинництву	*	*	*	*	*	*	8971,5	*
ВРХ	965,0	2798,8	2700,8	3269,9	3155,5	3860,0	3724,9	137,9
Свині	112,0	3457,6	387,3	3798,0	425,4	5880,4	658,6	170,1
Молоко	181,7	303,0	55,0	305,6	55,5	325,6	59,1	107,4

Мед	950,0	27,5	26,1	28,0	26,6	26,3	25,0	95,7
Всього по тваринництву	*	*	3169,3	*	3663,0	*	4467,6	141,0
Економія (перевитрати) по тваринництву	*	*	*	*	*	*	1298,4	*

Аналіз собівартості продукції способом перерахунку даних свідчить про те, що за досліджуваний період значно зросла собівартість виробництва продукції рослинництва та тваринництва, окрім виробництва меду. Збільшення собівартості призвело до перевитрат по рослинництву на 8971,5 тис. грн., а по тваринництву – на 1298,4 тис. грн..

Поглиблюючи аналіз собівартості основних видів продукції сільського господарства, вивчимо структуру витрат і їх динаміку як на 1 ц так і на 1 га (1гол), що дозволить виявити найвагоміші по питомій вазі статті витрат і виявити можливі резерви зменшення собівартості.

Розглянемо структуру витрат при вирощуванні озимої пшениці (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Структура виробничих витрат на 1 га посіву і на 1 ц озимої пшениці

Статті витрат	2012 р.			2014 р.			Відхилення, грн/ц	
	на 1га, грн.	на 1ц, грн.	% до підс.	на 1га, грн.	на 1ц, грн.	% до підс.	(+;-)	%
Оплата праці	137,3	4,7	4,0	247,1	4,2	2,5	-0,5	89,2
Відрахування на соціальні заходи	37,9	1,3	1,1	85,1	1,4	0,9	0,1	111,2
Матеріальні витрати, в т. ч.:	2637,9	90,5	76,1	8698,9	147,8	89,3	57,4	163,4
Насіння	674,9	23,1	19,5	891,7	15,2	9,2	-8,0	65,5
Мінеральні добрива	241,8	8,3	7,0	472,0	8,0	4,8	-0,3	96,7
Пальне і мастильні матеріали	243,4	8,3	7,0	384,2	6,5	3,9	-1,8	78,2

Оплата послуг сторонніх організацій	611,9	21,0	17,7	430,7	7,3	4,4	-13,7	34,9
Решта матеріальних витрат	865,9	29,7	25,0	6520,3	110,8	67,0	81,1	373,2
Амортизація	17,7	0,6	0,5	82,4	1,4	0,8	0,8	230,9
Решта ін. прямих та загальновиробничих затрат	635,7	21,8	18,3	622,7	10,6	6,4	-11,2	48,5
Всього	3466,6	118,9	100,0	9736,2	165,5	100,0	46,6	139,2

За даними таблиці можна стверджувати, що загальна сума витрат понесених на вирощування озимої пшениці збільшилась як на 1 га посіву, так і на 1 ц виробленої продукції на 180,0 та 39,2 % відповідно. Основними статтями витрат, за рахунок яких збільшилися витрати на 1 га є стаття “Насіння”, “Добрива”, “Пальне й мастильні матеріали” та особливо “Решта матеріальних витрат”. Загалом матеріальні витрати на 1 га посіву зросли в 2014 році порівняно з 2012 роком в 3,3 разів. Крім того витрати зросли і за такими статтями, як “Оплата праці”, “Амортизація” – на 1 га посіву на 80,0 і 365%. З наведеної інформації можна зробити висновки, що необхідно перш за все звернути увагу на зменшення вартості статей, тобто ліквідувати їх перевитрати.

Для наглядності структуру виробничих витрат на 1 ц озимої пшениці зображено на рисунку 2.1.

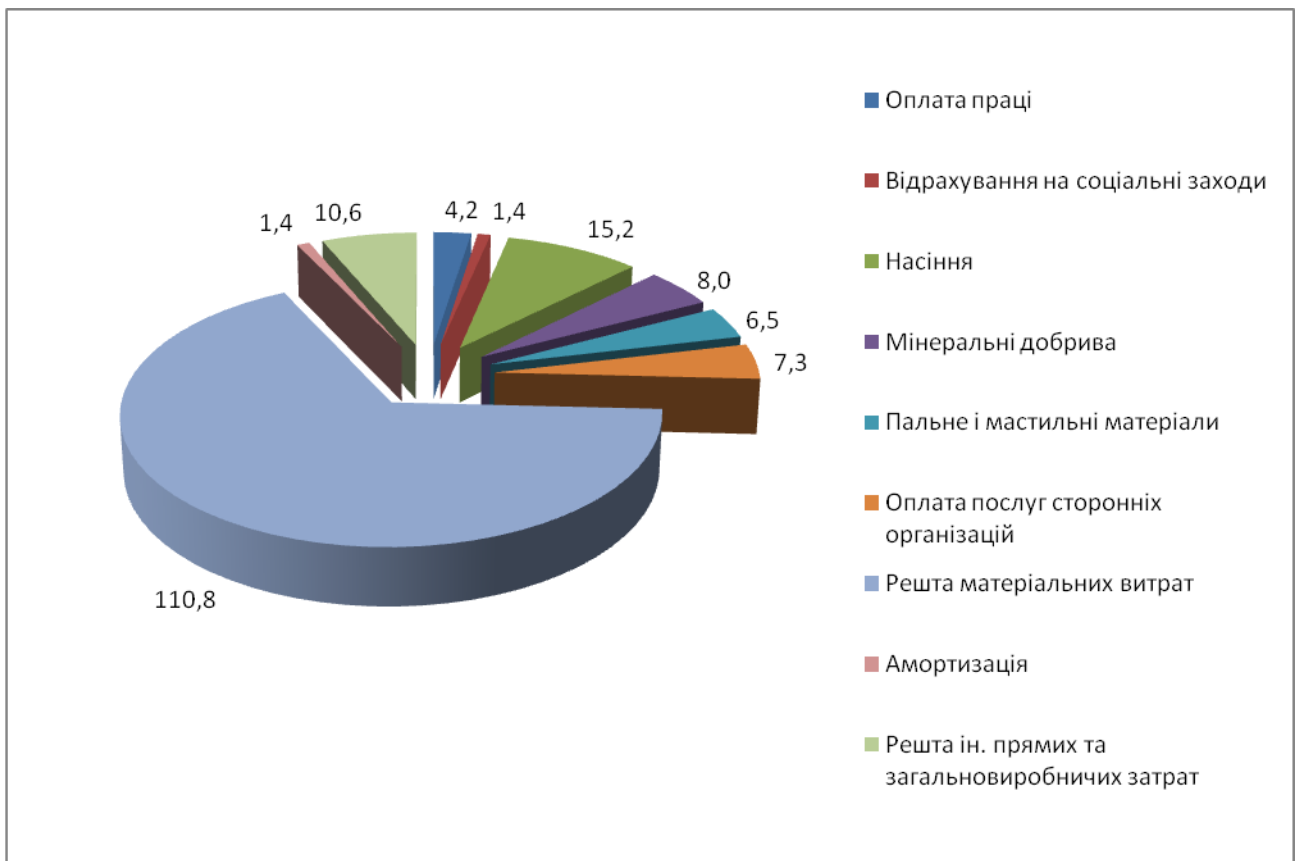

Рис. 2.2 Структура виробничих витрат на 1 ц озимої пшениці за 2014 рік.

Розглянемо структуру собівартості виробництва продукції тваринництва, а саме, виробництва молока (табл. 2.9).

Аналізуючи дані, приведені в таблиці 2.9, можна сказати, що витрати на виробництво 1ц молока у 2014 році збільшилися на 7,4%. Найбільшу питому вагу у складі собівартості мають матеріальні витрати, які у 2014 році зменшилися на 7,2 грн./ц порівняно з 2012 роком. Також прослідковується тенденція до збільшення як витрат на оплату праці на 59,8% так і відрахувань на соціальні заходи на 52,3%. Розглядаючи структуру матеріальних витрат необхідно зазначити, що відбулося зростання витрат на придбання кормів на 10,1% та нафтопродуктів на 12,5%.

Таблиця 2.9

Структура виробничих витрат на 1 ц та на 1 голову виробництва молока

Статті витрат	2012 р.	2014 р.	Відхилення,
---------------	---------	---------	-------------

							грн/ц	
	на 1ц, грн.	на 1гол, грн.	% до підс.	на 1ц, грн.	на 1гол, грн.	% до підс.	(+;-)	%
Оплата праці	42,3	1322,7	14,0	67,7	3042,3	20,8	25,3	159,8
Відрахування на соціальні заходи	13,2	412,6	4,4	20,1	904,5	6,2	6,9	152,3
Матеріальні витрати, в т. ч.:	237,7	7426,2	78,4	230,5	10366,3	70,8	-7,2	97,0
Корми	180,8	5647,7	59,7	199,0	8948,0	61,1	18,2	110,1
Нафтопродукти	21,8	681,3	7,2	24,5	1103,2	7,5	2,7	112,5
Оплата послуг сторонніх організацій	15,7	491,6	5,2	2,8	124,8	0,9	-13,0	17,6
Решта матеріальних витрат	19,4	605,6	6,4	4,2	190,3	1,3	-15,2	21,8
Амортизація	8,3	260,7	2,8	5,2	235,4	1,6	-3,1	62,7
Решта ін. прямих та загальновиробничих затрат	1,4	43,9	0,5	2,0	91,3	0,6	0,6	144,5
Всього	303,0	9466,1	100,0	325,6	14639,9	100,0	22,6	107,4

Для наглядності структуру виробничих витрат на 1 ц молока зображено на рисунку 2.2.

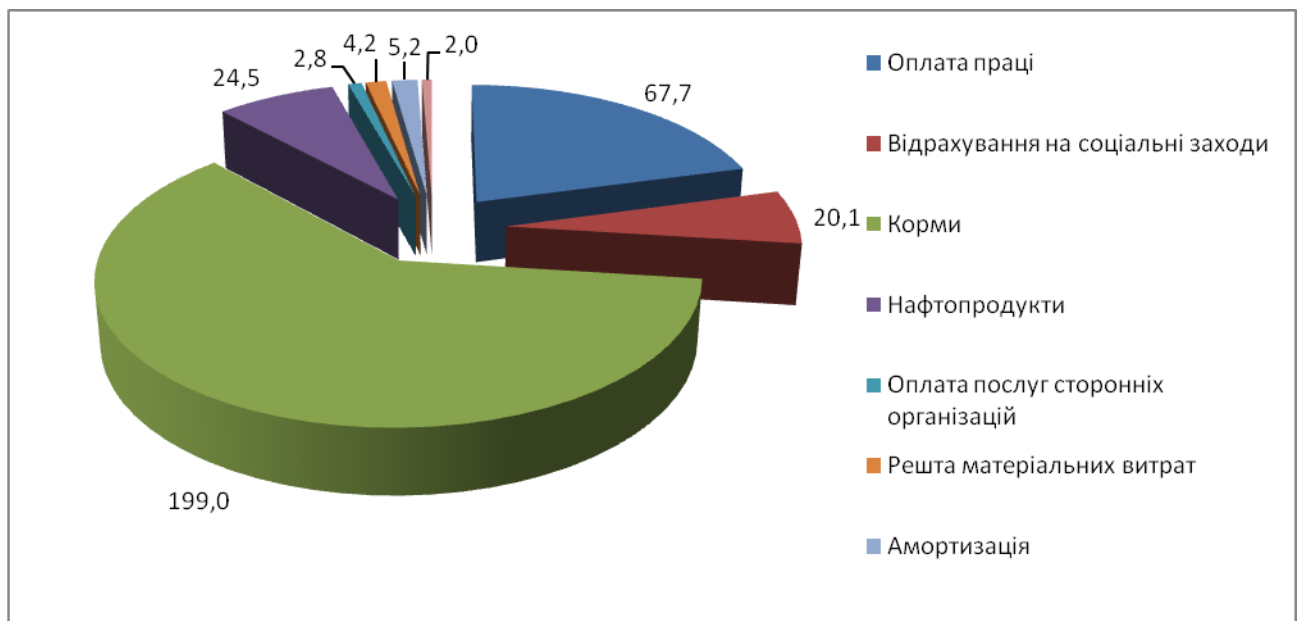

Рис. 2.2 Структура виробничих витрат на 1 ц молока за 2014 рік.

За даними аналізу необхідно зазначити про необхідність зниження собівартості основних видів сільськогосподарської продукції.

2.3 Аналіз впливу факторів на собівартість виробництва основних видів продукції

Собівартість 1 ц продукції рослинництва визначається затратами на 1 га посіву і урожайністю. Тому необхідно визначити, як урожайність і затрати на 1 га вплинули на собівартість основних видів продукції рослинництва. Проаналізуємо вплив даних факторів за допомогою методу ланцюгових підстановок (табл. 2.10).

Проаналізувавши дану таблицю можна побачити, що в розрахунковий період собівартість 1 ц зернових та зернобобових культур збільшилася на 47,8 грн. Це відбулося за рахунок збільшення урожайності на 33,3 ц/га, через що собівартість 1 ц зернових та зернобобових знизилася на 63,8 грн. Однак вирішальним показником зростання собівартості 1 ц зернових та зернобобових на 111,6 грн. є збільшення грошово-матеріальних витрат на 1 га. Така тенденція спостерігається також при виробництві соняшнику та сої.

Таблиця 2.10

Вплив факторів на відхилення собівартості продукції рослинництва

Види продукції	Витрати на 1 га, грн.		Урожайність ц/га		Собівартість 1 ц, грн.			Відхилення (+,-)		
	012 р.	014 р.	012 р.	014 р.	012 р.	мовно	014 р.	сього	в т.ч. за рахунок зміни	
									итрат	рожайності
Зернові та зернобобові	3516	10504,28	29,3	62,6	120,0	56,2	167,8	47,8	111,6	-63,8
Соняшник	2857,2	6931,5	17,4	20,6	164,0	139,0	337,3	173,3	198,2	-25,0
Соя	2601,6	3728,9	14,6	19,9	178,6	130,8	187,5	8,8	56,7	-47,8

Зміна грошово-матеріальних витрат при її зростанні на 1 га є частково виправданою, оскільки при цьому збільшується урожайність, однак і зростає собівартість, через те, що витрати зростають більшими темпами ніж збільшується урожайність.

Так, як урожайність є головним чинником при виробництві та реалізації сільськогосподарської продукції доцільно визначити ступінь залежності між цими показниками. Для цього проведемо кореляційний аналіз залежності між врожайністю зернових та зернобобових культур та їх собівартістю на 1 ц протягом 3 років, тобто як врожайність впливає на собівартість.

В даному прикладі факторним чинником (X) виступає загальна урожайність зернових та зернобобових культур, а результативний чинник (Y) – собівартість 1 ц продукції.

Для розрахунків використаємо функцію $\bar{Y}_x = a_0 + a_1x$ де

y_x – теоретичне значення результативної ознаки;

a_0 – параметр регресії, що показує яким може бути теоретичне значення результату при умові, що $x = 0$;

a_1 – показує, як змінюється значення результативної ознаки при зміні факторної на 1 [4, с. 321].

Використовуючи дані допоміжних розрахунків (додаток Б), знайдемо значення параметрів a_1 та a_0 . Їх обчислюють за допомогою наступної системи:

$$\begin{cases} \sum y = na_0 + a_1 \sum x \\ \sum yx = a_0 \sum x + a_1 \sum x^2 \end{cases}$$

Розрахувавши систему маємо, що $a_0=70,5$; $a_1= 1,37$.

Таким чином існує прямий зв'язок між факторною та результативною ознаками ($a_1>0$). Також розрахований параметр a_1 вказує на те, що із збільшенням урожайності продукції на 1, собівартість 1 ц загалом зростає на

1,37 грн. Однак, при зростанні урожайності продукції собівартість одиниці даної продукції зазвичай знижується, так як між цими показниками існує обернено-пропорційний зв'язок. Дані параметри є дещо викривленими, оскільки великий вплив також на собівартість мають грошово-матеріальні витрати на 1га, які зростають більшими темпами ніж збільшується урожайність, а тому частково нівелюють вплив урожайності. Отже, даний кореляційний аналіз буде вказувати на прямий зв'язок між корелюючими ознаками, хоча насправді він обернений.

Визначимо щільність зв'язку між даними корелюючими ознаками за допомогою лінійного коефіцієнта парної кореляції:

$$r = \frac{\overline{xy} - \bar{x} \cdot \bar{y}}{\sigma_x \cdot \sigma_y} = \frac{6505,8 - 46,6 \cdot 134,3}{13,5 \cdot 23,6} = 0,78$$

$$\sigma_x = \sqrt{\overline{x^2} - \bar{x}^2} = \sqrt{2354 - 46,6^2} = 13,5$$

$$\sigma_y = \sqrt{\overline{y^2} - \bar{y}^2} = \sqrt{18593,9 - 134,3^2} = 23,6$$

Розраховане значення лінійного коефіцієнта парної кореляції дозволяє зазначити, що між корелюючими ознаками існує прямий лінійний зв'язок, оскільки коефіцієнт знаходиться в межах від +0,7 до +0,999. Враховуючи вищезазначену особливість, констатуємо про обернений лінійний зв'язок.

Для характеристики варіації результативної ознаки під впливом врахованих і не врахованих факторів розрахуємо коефіцієнт детермінації:

$$D = r^2 \cdot 100\% = 0,78^2 \cdot 100\% = 60,8\%$$

Собівартість 1 ц зернових та зернобобових культур на 60,8% залежить від урожайності продукції. Вплив інших, не врахованих в даній кореляційній моделі, факторів становить 39,2%.

Перевіримо значимість коефіцієнту кореляції на основі t-критерію Ст'юдента:

$$t_p = \sqrt{\frac{r^2}{1-r^2}} \cdot (n-2) = \sqrt{\frac{0,78^2}{1-0,78^2}} \cdot (3-2) = 1,56$$

Якщо порівняти фактичне значення Ст'юдента з теоретичним, то видно, що фактичне значення менше ніж теоретичне, тому це свідчить про те, що величина коефіцієнта кореляції несуттєва.

Визначимо вплив факторів на зміну собівартості основних видів продукції тваринництва (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Вплив факторів на відхилення собівартості продукції тваринництва

Види продукції	Витрати на 1 голову, грн		Продуктивність 1 голови, ц.		Собівартість 1ц., грн.			Відхилення (+,-)		
	012 р.	014 р.	012 р.	014 р.	012 р.	МОВНО	014 р.	Всього	в т.ч. за рахунок зміни	
									атрат	продуктивності
ВРХ	3722,4	4284,6	1,3	1,1	2798,8	3353,5	3860,0	1061,2	506,5	554,7
Свині	2593,2	3881,0	0,8	0,7	3457,6	3929,1	5880,4	2422,7	1951,2	471,5
Молоко	9465,9	14640,6	31,2	45,0	303,0	210,5	325,6	22,6	115,1	-92,5

Аналіз таблиці свідчить про те, що за досліджуваний період собівартість 1 продукції тваринництва зросла по всім видам. Збільшення грошово-матеріальних витрат на 1 голову призвело до зростання собівартості 1 ц вирощування ВРХ на 506,5 грн. Зменшення продуктивності 1 голови, в свою чергу, призвело до збільшення собівартості на 554,7 грн. Дані фактори також однаково вплинули на собівартість 1 ц вирощування свиней. Щодо виробництва молока, то при негативному впливу збільшення грошово-матеріальних витрат, збільшення продуктивності 1 голови призвело до зменшення собівартості 1 ц молока на 92,5 грн.

При вирощуванні ВРХ та свиней вважається не обґрунтованим збільшення грошово-матеріальних витрат на 1 голову, оскільки при цьому

зменшується продуктивність 1 голови, а собівартість зростає. Це свідчить про подорожчання ТМЦ і про недотримання режиму економії при витрачанні коштів.

В ПАТ «Племзавод «Михайлівка»» резервами зниження собівартості є: збільшення обсягу виробництва за рахунок повнішого використання виробничих потужностей підприємства; скорочення витрат на виробництво за рахунок підвищення рівня продуктивності праці, ощадливого використання сировини, матеріалів, електроенергії, палива, обладнання, запобігання невиробничим витратам тощо.

Собівартість впливає на економічну ефективність розвитку галузі в цілому. Розглянемо зведені показники економічної ефективності вирощування зернових та зернобобових культур в досліджуваному підприємстві на прикладі даних приведених в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Основні показники економічної ефективності виробництва і реалізації зернових та зернобобових культур

Показники	2012р.	2013р.	2014р.	2014 р. в % до 2012 р.
Площа посіву, га	1158	1940	2272	196,20
Урожайність, ц/га	29,3	47,8	62,6	213,65
Валовий збір, ц	33978	92769	142298	418,79
Затрати праці, всього, люд.-год.	18647	29532	35985	192,98
в розрахунку на: - 1 га;	16,10	15,22	15,84	98,36
- 1 ц	0,55	0,32	0,25	46,08
Виробничі витрати, тис. грн.	4076,1	10666,7	23884,3	585,96
в розрахунку на 1 га, грн.	3520	5498	10512	298,65
Собівартість виробництва 1 ц насіння, грн.	120,0	115,0	167,85	139,92
Реалізовано, ц	22887,0	82164,0	133075,0	581,44
Рівень товарності, %	67,36	88,57	93,52	26,16
Виручка від реалізації, тис. грн.	3796,4	8525,9	19981,2	526,32
Середня ціна реалізації 1 ц зерна, грн.	165,9	103,8	150,1	90,52
Собівартість реалізованої	2673,30	8974,90	21259,90	795,27

продукції, тис. грн.				
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн..	116,80	109,23	159,76	136,77
Прибуток (+), збиток (-) – всього, тис. грн.	1123,10	-449,00	-1278,70	x
в розрахунку на: - 1 га, грн.	969,86	-231,44	-562,81	x
- 1 ц, грн.	49,07	-5,46	-9,61	x
Рівень рентабельності (+), збитковості (-), %	42,01	-5,00	-6,01	-48,03

Рівень товарності за досліджуваний період є високим і в минулому році становив 93,52%. Це визвано тим фактором, що майже вся виготовлена продукція йде на реалізацію.

В 2014 році товариство від реалізації продукції зернових та зернобобових культур одержало 19981,2 тис. грн. виручки від реалізації. Однак збиток від цієї галузі складав 1278,7 тис. грн., в розрахунку на 1 га – 562,81 грн.. З кожного центнеру реалізованого зерна одержано 9,61 грн. збитку.

Для наглядності основні показники економічної ефективності вирощування зернових та зернобобових культур зобразимо графічно (рис.2.3).

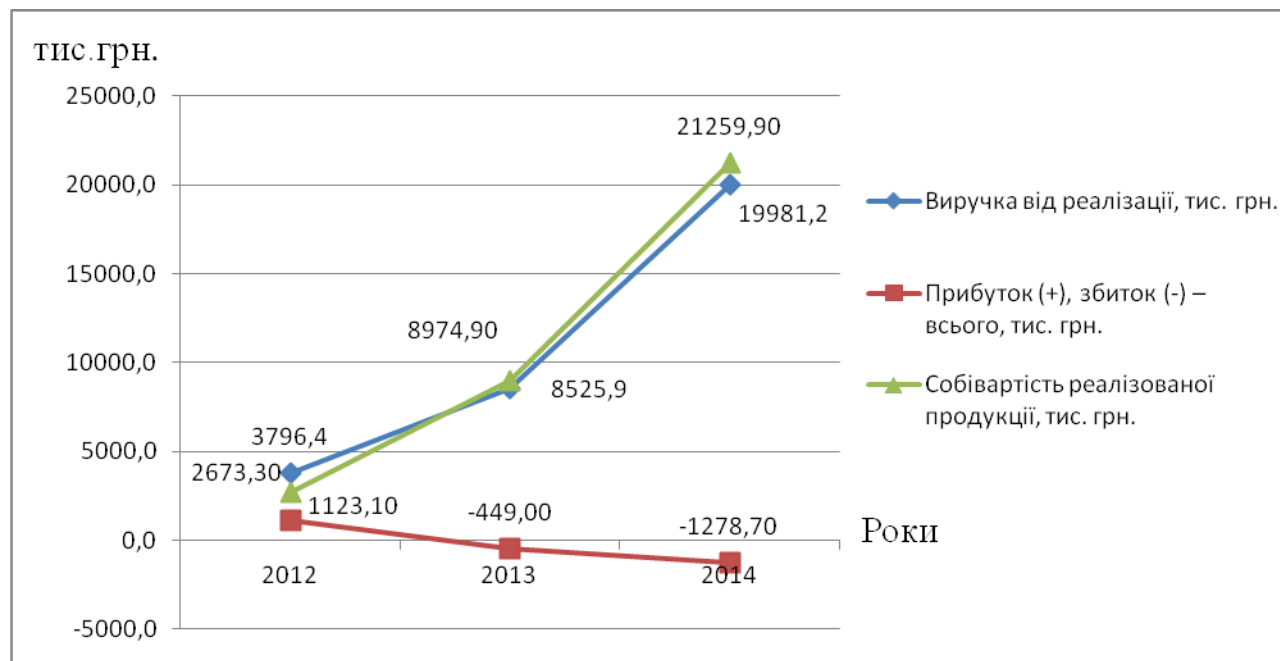

Рис. 2.3 Основні показники економічної ефективності вирощування зернових та зернобобових культур

Розглянемо зведені показники економічної ефективності виробництва молока в досліджуваному підприємстві на прикладі даних приведених в таблиці 2.13.

Рівень товарності молока за досліджуваний період є високим і в минулому році становив 98,9%. Це визвано тим фактором, що майже вся виготовлена продукція йде на реалізацію.

В 2014 році товариство від реалізації молока одержало 5958,0 тис. грн. виручки від реалізації. Однак збиток від цієї галузі складав 319,0 тис. грн., в розрахунку на 1 голову – 789,6 грн.. З кожного центнеру реалізованого молока одержано 5,1 грн. збитку. Позитивним явищем є зменшення збитковості галузі протягом останніх трьох років на 25,5 пункто-процентів.

Таблиця 2.13

Основні показники економічної ефективності виробництва і реалізації молока

Показники	2012р.	2013р.	2014р.	2014 р. в % до 2012 р.
Середньорічне поголів'я, голів	428,0	404,0	404,0	94,4
Продуктивність 1 голови, ц	31,8	38,9	45,0	141,5
Валовий надій молока, ц	13371,0	15696,0	18167,0	135,9
Затрати праці, всього, люд.-год.	85632,0	98435,0	114893,0	134,2
в розрахунку на: - 1 гол;	200,1	243,7	284,4	142,1
- 1 ц	6,4	6,3	6,3	98,8
Виробничі витрати, тис. грн.	4051,5	4797,0	5914,5	146,0
в розрахунку на 1 гол, грн.	9466,1	11873,8	14639,9	154,7
Собівартість виробництва 1 ц молока, грн.	303,0	305,6	325,6	107,4
Реалізовано, ц	13023,0	15288,0	17968,0	138,0
Рівень товарності, %	97,4	97,4	98,9	1,5
Виручка від реалізації, тис. грн.	3004,6	4944,4	5958,0	198,3
Середня ціна реалізації 1 ц	230,7	323,4	331,6	143,7

молока, грн.				
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	4335,7	5121,7	6277,0	144,8
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн..	332,9	335,0	349,3	104,9
Прибуток (+), збиток (-) – всього, тис. грн.	-1331,1	-177,3	-319,0	
в розрахунку на: - 1 гол, грн.	-3110,0	-438,9	-789,6	
- 1 ц, грн.	-102,2	-11,6	-17,8	
Рівень рентабельності (+), збитковості (-), %	-30,7	-3,5	-5,1	25,6

Для наглядності основні показники економічної ефективності виробництва молока зобразимо графічно (рис.2.4).

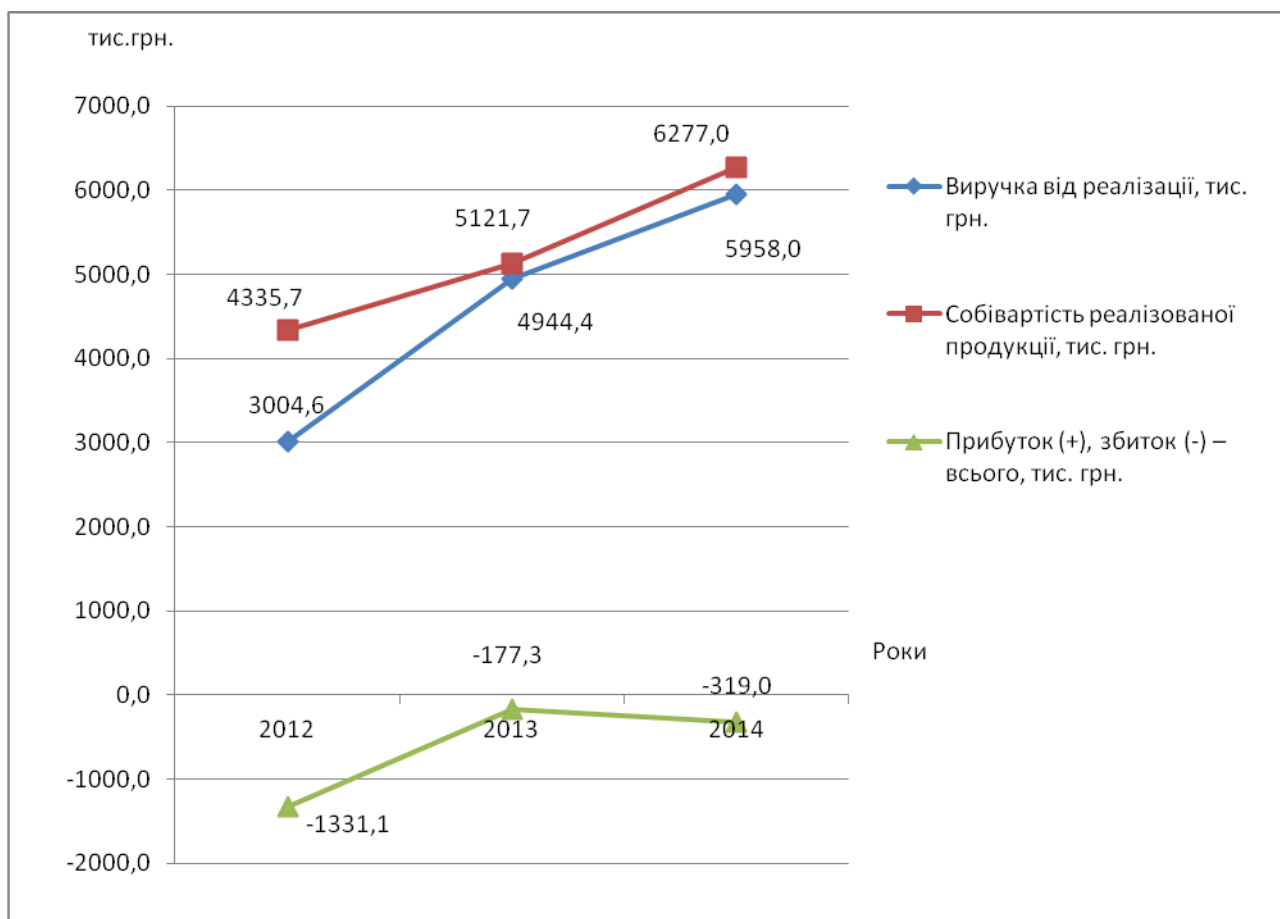

Рис. 2.4 Основні показники економічної ефективності виробництва молока

Після проведеного аналізу можна зробити висновок, що за цей період відбулося багато змін у виробничій та організаційній діяльності

підприємства. Необхідно відмітити, що як вирощування зернових і зернобобових культур, так і виробництво молока є збитковим та потребує ще подальших заходів та інноваційних нововведень як у організаційній структурі так і в фінансовій сфері діяльності.

Однак, в процесі виконання дослідження було з'ясовано, що молочна галузь останнім часом взяла курс на інтенсивний напрямок розвитку, незважаючи на загальну тенденцію до зменшення середньорічного поголів'я молочного стада, внаслідок чого спостерігається позитивна тенденція щодо підвищення рівня продуктивності корів в 2014 році.

3. Обґрунтування напрямів зниження собівартості продукції аграрного підприємства

3.1. Раціональне використання ресурсів як фактор економії витрат

Зниження собівартості продукції є одним з найважливіших народногосподарських завдань. Чим дешевше виробництво продукції, тим більше підприємство матиме можливостей для зниження цін на товари народного споживання. Зниження собівартості - одне з основних джерел нагромадження, забезпечення розширеного відтворення в галузі [24, с.2].

Головний шлях зниження собівартості продукції - це підвищення і урожайності культур і продуктивності тварин, що ґрунтується на системі заходів по підвищенню економічної родючості землі і всебічній інтенсифікації виробництва (освоєння сівозмін, використання інтенсивних технологій, раціональне використання мінеральних та добрив, інше). Велику роль відіграють строки виконання польових робіт, використання високоврожайних сортів та засобів захисту рослин. Аналіз свідчить, що чим вище урожайність, тим нижче собівартість. А пов'язано це з тим, що значна кількість основних витрат на вирощування сільськогосподарських культур залишаються практично не змінними як при високій, так і при низькій продуктивності землі, зростають тільки витрат, що пов'язані з одержанням додаткової продукції, зокрема витрати на основний, передпосівний обробіток ґрунту, сівба, та інше є постійними.

Скорочення витрат на одиницю продукції сприяє зниження трудомісткості продукції за рахунок використання більш досконалих машин, автоматизації виробничих процесів, застосування прогресивних форм організації та оплати праці, скорочення трудових витрат на одиницю роботи зумовлює зниження загальної суми витрат на оплату праці.

Велику роль у зниженні собівартості продукції відіграє такий фактор, як підвищення матеріальної зацікавленості працівників у кінцевих результатах господарської діяльності.

Одним з основних завдань на підприємстві є дотримання економії фонду оплати праці. Це здійснюється шляхом організації чіткого контролю з метою запобігання приписок і ненавмисних помилок при нарахуванні основної та додаткової оплати праці; заміна трудомістких технологічних процесів на нові механізовані, менш трудомісткі процеси. В свою чергу економіст підприємства сприяє дотриманню встановлених на підприємстві норм виробітку в рослинництві та норм обслуговування в тваринництві і не допускає безпідставного їх зниження; сприяє поширенню режиму економії затрат живої праці на виробництві продукції [3, с.72-73].

Для виявлення резервів економії фонду оплати праці на підприємстві постійно аналізують вплив зміни продуктивності праці працівників на зміну оплати праці. І чим вищі показники продуктивності праці, тим вищими будуть показники роботи господарства, тим вища буде оплата праці працівників. Але не слід безпідставно підвищувати тарифні ставки на підприємстві з метою отримання росту собівартості на новостворену продукцію.

Оправданими перевитратами фонду оплати праці можна вважати додаткові нарахування за перевиконання планових показників виробничих програм підрозділами, підвищення денних тарифних ставок протягом року за рішенням уряду, нарахування оплати праці за високу якість робіт чи продукції тощо.

Фактори, які забезпечують збільшення і здешевлення виробництва продукції взаємопов'язані і взаємозумовлені. З урахуванням цього в окремих господарствах і галузях розробляються конкретні заходи щодо зниження і собівартості продукції.

Існує класифікація резервів зниження собівартості. Резерви зниження собівартості продукції можна поділити на три групи:

- 1) які можуть бути використані у виробництві без додаткових витрат;
- 2) потребують незначних додаткових витрат і можуть бути використані протягом календарного або господарського року;
- 3) потребують значних капітальних вкладень і можуть бути використані в перспективі.

До першої групи резервів належать: невиправдані перевитрати, пов'язані з недотриманням лімітів і нормативів окремих видів витрат, оскільки ліквідація їх знижує собівартість продукції. Резерви другої групи пов'язані з вдосконаленням використання наявного потенціалу, а саме впровадження передових методів праці, поліпшення структури посівних площ, правильним комплектуванням агрегатів, вибором найкращих режимів їх роботи, внесенням в оптимальних співвідношеннях добрив тощо. Резерви третьої групи пов'язані із зміною технології виробництва: доведенням до оптимальної норми внесення добрив, проведенням меліоративних робіт, підвищенням природної родючості ґрунтів, впровадженням нової системи машин, сортозаміною та ін. [14, с.48-49].

Важливий напрямок зниження рівня собівартості - широке використання у сільському господарстві досягнень науково - технічного прогресу, який здійснюється за двома напрямками: матеріально - технічний і організаційно -технологічний.

Особливе значення для зниження собівартості має використання досягнень селекційної науки і насінництва.

З метою економії затрат понесених на новостворену продукцію необхідно правильно і раціонально використовувати добрива та фонд насінництва в господарстві. Перевитрати можуть пояснюватися підвищенням норм висіву насіння, внесення добрив. Але з переходом до ринкових умов значною проблемою перед підприємствами, що діють на принципах самоокупності та самофінансування, постали питання закупки насіння та добрив зі сторони, так як ціни на них стрімко зросли. З цих причин, об'єми закупок зі сторони насіння і добрив значно знизилися і підприємство

намагається в більшості випадків здійснювати оптові закупки, так як ціни на них нижчі ніж роздрібні. Органічними добривами підприємство забезпечується за допомогою власної галузі тваринництва, але якщо остання відсутня, то вони закупаються зі сторони або використовують торф'яні добрива, соломку тощо. Насіння та інший садібний матеріал придбають зі сторони, а також за допомогою власного насіннєвого фонду, який формується при збиранні урожаю поточного року під урожай наступного року. Керівники підрозділу рослинництва сприяють закупівлі елітного насіння або насіння першої репродукції, так як це дає можливість досягти бажаного результату від вирощування тих чи інших сільськогосподарських культур.

При покупці високоякісних сортів насіння різних культур необхідно впроваджувати новітні технології по їх вирощуванню з метою досягнення максимально-можливої урожайності. Вартість власного насіння і добрив дещо менша ніж куплених, але купуючи насіння кращої якості ми маємо можливість отримання вищої урожайності, менша засміченість іншими рослинами, довше їх використання в господарстві тощо.

Мінеральні добрива не виготовляються на підприємстві, тому їх закупівля є обов'язкова і нею не потрібно зловживати при виробництві продукції рослинництва.

Для більш повного та раціонального використання систем удобрення і насінництва необхідно використовувати їх комплексно. Комплексне використання даних систем дає можливість раціонально використовувати всі засоби виробництва з максимальною віддачею.

Раціональне використання адміністративних витрат передбачає надання більшій увазі централізації управління. В свою чергу необхідно значної уваги приділяти впровадженню та виконанню на підприємствах госпрозрахункових завдань, що скорочує витрати на організацію управління.

Зрозуміло, що будь-яке підприємство, незалежно від своїх розмірів, час від часу потребують надання послуг зі сторони. До робіт і послуг, які

надаються, включають послуги автотранспорту, живої тягової сили, тепло-, енерго- і водопостачання. Їх розмір залежить від обсягу наданих послуг та собівартості одиниці послуг [21, с.3-4].

З метою зниження собівартості продукції, на підприємстві намагаються використовувати власний автотранспорт на перевезеннях вантажів, вирощені в господарстві робочі коні використовують здебільшого для внутрігосподарських та внутрішньо фермерських перевезень. Водопостачання повинно здійснюватися за допомогою власних водоканалів та водозабірних башт. Постачання електроенергії може частково забезпечуватись за допомогою власних електростанцій, які можуть використовуватися на фермах, зерно токах, авто-гаражах тощо.

Вартість робіт та послуг, які надаються зі сторони, необхідно періодично перевіряти, підшуковувати підрядчиків з якісним, але більш дешевим виконанням.

Підвищення технічної озброєності, раціональне використання засобів механізації сприяє скороченню витрат.

Зрозуміло, що за допомогою нової техніки можна значною мірою скоротити витрати на виробництво та реалізацію виробленої продукції, але на їх придбання необхідна значна сума коштів, яку можна взяти в кредит на кілька років під заставу.

Необхідно своєчасно проводити технічні огляди на підприємстві, своєчасно забезпечувати техніку необхідними запасними частинами тощо.

Але на розмір цих витрат також впливатимуть ціни на паливо та мастильні матеріали, які останнім часом мають тенденцію до підвищення. Необхідно також слідкувати за економією пального та недопускання їх перевитрат на один умовний гектар.

На сьогоднішній день широко постає питання захисту рослин від бур'янів, шкідників та хвороб, які з кожним роком надають все більшої шкоди в сільському господарстві. Для їх захисту використовують ряд різних хімічних речовин: пестициди, гербіциди, фунгіциди, інсектициди тощо.

Лише своєчасне та правильне їх використання запобігає масовому знищенню рослин і дає можливість зберігати їх природну активність росту та розвитку.

В сучасних ринкових умовах вартість даних засобів досить висока і вимагає значних коштів, але нехтуючи ними протягом кількох років ми наражаємо себе на небезпеку розповсюдження шкідників, хвороб та бур'янів.

Науково - обґрунтоване використання засобів хімізації забезпечує ефект у збільшенні обсягів продукції, підвищення її якості.

Удосконалення розміщення, поглиблення спеціалізації виробництва та його концентрація є важливими напрямками зниження собівартості продукції [5, с.45].

3.2. Оцінка реалізації організаційно-управлінських резервів економії витрат

При обґрунтуванні шляхів зниження собівартості сільськогосподарської продукції насамперед потрібно пам'ятати, що з підвищенням урожайності культур і продуктивності тварин знижується собівартість. Отже, фактори, що зумовлюють таке підвищення, можна розглядати як фактори зниження собівартості сільськогосподарської продукції. Серед них особливе значення мають:

- впровадження прогресивних систем землеробства, науково обґрунтованих сівозмін і передової технології виробництва;
- послідовна інтенсифікація виробництва шляхом раціональної хімізації і докорінного поліпшення землі;
- впровадження у виробництво кращих сортів сільськогосподарських культур і порід тварин, дотримання всіх вимог агротехніки і передових способів утримання тварин;
- зміцнення кормової бази тваринництва, дотримання зоотехнічних вимог при складанні раціонів щодо збалансованості протеїном, мінеральними речовинами, іншими поживними компонентами;

- удосконалення галузевої структури підприємств з орієнтацією на вимоги ринку, досягнення при цьому раціональної концентрації виробництва, що забезпечує краще використання ресурсів, більш швидке запровадження досягнень науки, техніки, передової практики [18, с.76].

Все це дозволить зменшити втрати до нормованого рівня.

Зазначимо, що існують і інші фактори, що впливають на рівень урожайності, але жоден з них не діє ізольовано. Більш того застосування наведених шляхів підвищення урожайності не гарантують отримання високих результатів на наступний рік. Але можна розрахувати резерв збільшення виробництва шляхом досягнення максимального рівня урожайності за аналізований період.

За рахунок збільшення урожайності і валового збору зернових та зернобобових культур можна розрахувати як змінилась собівартість 1 ц продукції (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Резерв зменшення собівартості за рахунок росту урожайності зернових та зернобобових культур

Показники	Фактично по господарству	Методика розрахунку
1 Площа посіву, га	2272	
2 Урожайність, ц/га	62,6	
3 Валовий збір, ц	142298	
4 Всього витрат, тис. грн. (ф.50 виробл.с/в)	23884,3	
а) в т. ч. на 1 га, грн.	10512,5	23884,3/2272
б) на 1 ц, грн.	167,8	23884,3/142298
5 Можливе збільшення виробництва продукції	164336,4	142298+22038,4
а) в т. ч. на 1 га, ц	9,7	(розрах.- конструктивний прийом)
б) на всю площу, ц	22038,4	9,7*2772
6. Додаткові витрати на	2589,4	(70-80% від 337,3)

додаткову продукцію, тис. грн.		167,8*0,7*22038
7. Можливе зниження виробничих витрат, грн.	14229,8	142298*0,1 (10-12 коп.)
8. Можливі витрати (прогнозовані), тис. грн.	26459,4	23884,3+2589,4-14,2298
а) в т. ч. на 1 га, грн.	11645,9	26459,4/2272
б) на 1 ц, грн.	161,0	26459,4/164336,4

Аналіз даних таблиці свідчить про те, що собівартість 1 ц зерна у розрахунковому році порівняно з 2014 р. зменшиться на 6,8 грн. Цьому сприятиме збільшення обсягів виробництва на 1 га посіву на 9,7 ц – це і є вирішальним фактором зміни собівартості. А збільшення витрат спричинять не суттєвий вплив, тобто підвищать собівартість на незначну суму.

Щоб успішно справитися із завданнями збільшення виробництва продукції тваринництва, в господарстві необхідно своєчасно виявляти і використовувати резерви його зростання. Резерви збільшення виробництва продукції полягають у підвищенні продуктивності худоби, а також зростання поголів'я. Найважливіші з них: зміцнення кормової бази, поліпшення породного складу стада, скорочення яловості корів та своєчасне покриття телиць, ліквідація падежу тварин, поліпшення структури стада, підвищення питомої ваги маточного поголів'я, підвищення рівня механізації робочих процесів на тваринницьких фермах, усунення позапланового забою худоби на внутрішньогосподарські потреби, поліпшення рівня зоотехнічного та ветеринарного обслуговування тварин, поліпшення умов утримання худоби.

За рахунок збільшення продуктивності корів можна розрахувати як змінилась собівартість 1 ц молока (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Резерв зниження собівартості молока за рахунок росту продуктивності корів

Показники	По господарству	Методика розрахунку
-----------	-----------------	---------------------

Фактичне поголів'я , гол	404	
Надій на 1 голову, кг	4496,8	
Валове виробництво молока, ц	18167	
Всього затрат на суму, тис.грн.	5914,5	
- В т.ч. на 1 корову , грн.	14639,9	
- на 1 ц молока, грн.	325,6	
Можливе збільшення виробництва молока на 1 корову , кг	503,2	5000- 4496,8 розрахунково конструктивний прийом
На все поголів'я, ц	2033	503,2*404
Буде вироблено молока, ц	20200	18167+2033
Додаткові затрати на додаткову продукцію, грн.	463308,5	325,6*0,7*2033
Можливе зниження виробничих витрат, грн.	1816,7	18167*0,1
Всього буде затрат, т.грн.	6376,0	5914,5+463,3- 1,8
В т.ч. на 1 корову, грн.	15782,2	6376000/404
В т.ч . на 1 ц , грн	315,6	6376000/20200

Аналіз даних таблиці свідчить про те, що собівартість 1 ц молока у розрахунковому році порівняно з 2014 р. зменшиться на 10 грн. Цьому сприятиме збільшення надою молока на 1 корову на 503,2 кг – це і є вирішальним фактором зміни собівартості. А збільшення витрат спричинять не суттєвий вплив, тобто підвищать собівартість на незначну суму.

Отже, загалом по підприємству, за рахунок збільшення врожайності зернових та зернобобових культур собівартість 1 ц зменшиться на 6,8 грн., а за рахунок росту продуктивності корів можливе зменшення собівартості 1 ц молока на 10 грн.

Крім того, велику роль у зниженні собівартості продукції відіграють соціально-економічні фактори, зокрема матеріальна зацікавленість працівників у результатах своєї праці. Багато чого залежить від наукової організації праці, спрямованої на усунення різного роду втрат і скорочення виробничих витрат, підвищення продуктивності праці, наявність кваліфікованих кадрів

Таким чином можна сказати, що серед основних напрямків зниження витрат у ПАТ «Племзавод «Михайлівка»» необхідні зміни таких факторів:

1. повнішого використання виробничих потужностей підприємства;
2. скорочення витрат на виробництво за рахунок підвищення рівня продуктивності праці, ощадливого використання сировини, матеріалів, електроенергії, палива, обладнання, запобігання невиробничим витратам
3. удосконалення організації виробництва та праці (поліпшення обслуговування виробництва, зменшення витрат на управління, поліпшення використання основних засобів, транспортних витрат).

Вдосконалення механізму управління витратами ефективно тільки на основі комплексного системного підходу до вирішення проблеми зниження собівартості продукції на підприємстві.

Висновки і пропозиції

Об'єктом дослідження є ПАТ «Племзавод «Михайлівка»», яке знаходиться в селі Михайлівка Лебединського району Сумської області. Завод спеціалізується на вирощуванні ВРХ, займається виробництвом молока.

За останні роки найбільшу питому вагу в структурі товарної продукції займали зернові та зернобобові культури, так у 2014 році вони склали 58,6% товарної продукції. Значне місце також посіло виробництво молока (17,5%). В свою чергу, вирощування насіння соняшнику займає 10,5%, а ВРХ - 3,0% в структурі товарної продукції. В галузі тваринництва у 2014 році порівняно з 2012 роком збільшилося виробництво молока та вирощування свиней відповідно на 98,3 та 87,8%. Однак спостерігається скорочення вирощування ВРХ за досліджуваний період на 0,4%.

Таким чином ПАТ «Племзавод «Михайлівка»» має зерново-молочний напрямок спеціалізації з розвиненим виробництвом насіння соняшнику.

Розподіл працівників за галузями відповідає особливостям діяльності підприємства та структурі товарної продукції. Станом на 2014 р. в рослинництві працювало 75 чоловік працюючих, а в тваринництві – 77.

Важливими показниками ефективності використання основних фондів є фондомісткість та фондovіддача, що вказують на ефективне їх використання, адже за нормативними вимогами фондovіддача повинна збільшуватися, а фондомісткість – зменшуватися. Коефіцієнт обороту, коефіцієнт закріплення та тривалість одного обороту оборотних коштів в 2014 році також вказують на ефективне їх використання: Коефіцієнт оборотності складає 1,88, що більше одиниці, а тривалість одного обороту не перевищує виробничий період і вкладені кошти своєчасно повертаються із виручки.

Виробництво валової продукції в співставних цінах 2010 року на 100 га сільськогосподарських угідь і на 1 середньорічного робітника має зростаючий характер. Це говорить про стабільність виробництва продукції в господарстві. Так в 2014 році в порівнянні з 2012 роком воно підвищилося за цими показниками відповідно на 41,3 та 46,8%.

Виробництво товарної продукції на 100 га сільськогосподарських угідь і на 1 середньорічного робітника має виражений зростаючий характер. Це говорить про стабільність виробництва продукції в господарстві. Так в 2014 році в порівнянні з 2012 роком воно збільшилося за цими показниками більш ніж у 2 рази.

В 2014 році підприємство одержало чистого прибутку 366 тис. грн., що на 53,8% більше ніж в 2012 році. Рівень сукупної рентабельності в 2014 році зменшився на 0,3 пункто-процентів порівняно з 2012 роком, що пов'язано із значним зростанням собівартості реалізованої продукції.

За досліджуваний період з 2012 по 2014 роки обсяг собівартості продукції рослинництва постійно зростає. Це все в першу чергу залежить від витрат на вирощування та врожайності даних культур: чим менше витрат та більша врожайність, тим менше собівартість і навпаки. Так, в 2014 році на вирощування зернових та зернобобових культур було витрачено 167,8 грн./ц, що на 39,9% більше в порівнянні з 2012 роком. Щодо продукції тваринництва, то собівартість 1 ц вирощування ВРХ та свиней за три роки зросла відповідно на 37,92 та 70,07. Необхідно зазначити, що собівартість виробництва 1 ц молока протягом досліджуваного періоду зросла лише на 22,6 грн./ц або на 7,4 %.

В розрахунковий період собівартість 1 ц зернових та зернобобових культур збільшилася на 47,8 грн. Це відбулося за рахунок збільшення урожайності на 33,3 ц/га, через що собівартість 1 ц зернових та зернобобових знизилася на 63,8 грн. Однак вирішальним показником зростання собівартості 1 ц зернових та зернобобових на 111,6 грн. є збільшення

грошово-матеріальних витрат на 1 га. Така тенденція спостерігається також при виробництві соняшнику та сої.

Собівартість 1 продукції тваринництва зросла по всіх видах. Збільшення грошово-матеріальних витрат на 1 голову призвело до зростання собівартості 1 ц вирощування ВРХ на 506,5 грн. Зменшення продуктивності 1 голови, в свою чергу, призвело до збільшення собівартості на 554,7 грн. Дані фактори також однаково вплинули на собівартість 1 ц вирощування свиней. Щодо виробництва молока, то при негативному впливі збільшення грошово-матеріальних витрат, збільшення продуктивності 1 голови призвело до зменшення собівартості 1 ц молока на 92,5 грн.

При вирощуванні ВРХ та свиней вважається не обґрунтованим збільшення грошово-матеріальних витрат на 1 голову, оскільки при цьому зменшується продуктивність 1 голови, а собівартість зростає. Це свідчить про подорожчання ТМЦ і про недотримання режиму економії при витрачанні коштів.

Після проведеного аналізу можна зробити висновок, що за цей період відбулося багато змін у виробничій та організаційній діяльності підприємства. Необхідно відмітити, що як вирощування зернових і зернобобових культур, так і виробництво молока є збитковим та потребує ще подальших заходів та інноваційних нововведень як у організаційній структурі так і в фінансовій сфері діяльності. Однак, в процесі виконання дослідження було з'ясовано, що молочна галузь останнім часом взяла курс на інтенсивний напрямок розвитку, незважаючи на загальну тенденцію до зменшення середньорічного поголів'я молочного стада, внаслідок чого спостерігається позитивна тенденція щодо підвищення рівня продуктивності корів в 2014 році.

Серед основних напрямків зниження витрат у ПАТ «Племзавод «Михайлівка»» необхідними є зміни таких факторів:

1. повнішого використання виробничих потужностей підприємства;

2. скорочення витрат на виробництво за рахунок підвищення рівня продуктивності праці, ощадливого використання сировини, матеріалів, електроенергії, палива, обладнання, запобігання невиробничим витратам

3. удосконалення організації виробництва та праці (поліпшення обслуговування виробництва, зменшення витрат на управління, поліпшення використання основних засобів, транспортних витрат).

За розрахунком резервів зниження собівартості продукції, при використанні розрахунково-конструктивного прийому приходимо до висновків, за рахунок збільшення врожайності зернових та зернобобових культур собівартість 1 ц зменшиться на 6,8 грн., а за рахунок росту продуктивності корів можливе зменшення собівартості 1 ц молока на 10 грн.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підруч. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2013. – 780 с.

2. Бадалов Х. М. Динаміка собівартості продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах / Х. М. Бадалов // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. - 2013. - № 8. - С. 179-186.

3. Баришевська І. В. Формування собівартості продукції рослинництва та шляхи її зниження на сільськогосподарських підприємствах / І. В. Баришевська, Т. І. Чаюн // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. - 2014. - № 7. - С. 70-76.

4. Болюх М.А. Економічний аналіз : Навч. посібник / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатов та ін. ; За ред. акад. АНУ, проф. М.Г. Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2003. – 556 с.

5. Бондаренко А.Ф. Розрахунок собівартості продукції рослинництва / А.Ф. Бондаренко // Економіка АПК, 2001. – № 11. – С. 45.

6. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг). / [Воскобойнік Ю. П., Шпикупяк О. Г., Камінський І. В. та ін.]; за ред. Ю. П. Воскобойника. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 355 с.

7. Гринчуцький В.І. Економіка підприємства : Навчальний посібник / Гринчуцький В.І., Карапетян Е.Т., Погріщук Б.В. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 304 с.

8. Довжик О. О. Управлінський облік на сільськогосподарських підприємствах: особливості побудови / О. О. Довжик, С. А. Гаркуша // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. - 2014. - № 4. - С. 124-135.

9. Іонін Є.Є. Актуальні питання теорії і практики економічного аналізу /Є.Є.Іонін // Збірник наукових праць «Наукові записки». – 2011. – №16. – С. 29-30.

10. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посібник / За ред. М.Я. Коробова.-3-е вид., перероб. і доп.- К.: Знання, 2002.-794с.

11. Манілич М.І. Собівартість продукції: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / М.І. Манилич, О.В. Миронюк. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/ZnpEn/2012_8/01SPTA.pdf.

12. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств: затв. наказом Міністерства аграрної політики України від 18 травня 2001 р. № 132. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

13. Миронова М.М. Економічна сутність собівартості продукції та шляхи її зниження [Електронний ресурс] / М.М Миронова. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./Eir/2009_3/160-165.pdf.

14. Морщенок Т. С. Дослідження сучасного стану розвитку сільського господарства та шляхів зниження собівартості його продукції / Т.

С. Морщенок, А. В. Ткаленко // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. - 2014. - № 1. - С. 46-54.

15. Морщенок Т.С. Економічна сутність собівартості продукції та шляхи її зниження [Електронний ресурс] / Т.С. Морщенок, А.О. Біла //. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_7_058.pdf

16. Партин Г.О. Управління витратами підприємства: концептуальні засади, методи та інструментарій: монографія / Г.О. Партин. – К.: УБС НБУ, 2008. – 219 с.

17. Петров В.М. Методичні підходи до формування собівартості сільськогосподарської продукції та її вплив на ефективність виробництва / В.М. Петров, А.В. Токар // Економіка АПК. – 2008. – №. 10. – С. 55-60.

18. Поліщук В. М. Моделювання собівартості вирощування зернових культур / В. М. Поліщук, І. В. Лобастов, А. І. Мороз // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2009 – Вип. 134. – Ч. 2. – С. 76.

19. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" / Затверджене наказом Міністерства України від 31.12.99 р., № 318. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://proaudit.com.ua/buh/standart/p-s-bo-16-vitrati.html>

20. Радченко К.М. Собівартість як економічна категорія, принципи та значення її калькулювання [Електронний ресурс] / К.М. Радченко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2011_8_4/10.pdf.

21. Распопова В.А. Шляхи зниження собівартості продукції підприємства [Електронний ресурс] / В.А. Распопова, Т.В. Глобець. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Economics/65012.doc.htm.

22. Рзаєва Т.Г. Значення, завдання, зміст і джерела аналізу витрат на виробництво та собівартості продукції [Електронний ресурс] / Т.Г. Рзаєва. – Режим доступу : http://lubbook.net/book_248_glava_50_9.1._Znachennja,_zavdannja,_zm.html.

23. Скрипник М. І. Трактуювання сутності собівартості продукції, її види та значення в процесі калькулювання / М. І. Скрипник // Облік і фінанси АПК : науково - виробничий журнал. - 2010. - №4. - С. 27-30.

24. Скрипник М. Собівартість продукції як економічна категорія [Електронний ресурс] / М. Скрипник. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./Ecan/2010_7/pdf/skrypnyk.pdf.

25. Терешкіна А.С. Собівартість як економічна категорія та необхідність класифікації витрат [Електронний ресурс] / А.С. Терешкіна. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/12_EN_2008/Economics/30715.doc.htm.

26. Тлучкевич Н. В. Облік витрат та калькулювання собівартості в сільському господарстві: теорія, методика, практика / Н. В. Тлучкевич // Економічний форум. – 2011. – № 1. – С. 11–21.